

Ἡ νομοθετημένη νηστεία τοῦ Παραδείσου

«Ἀρχαῖον δῶρον ἡ νηστεία· οὐ παλαιούμενον
καί γηράσκον, ἀλλά ἀνανεούμενον
ἀεὶ καὶ εἰς ἀκμὴν ἐπανανθοῦν»⁶²⁹

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

1. Νηστεία εἶναι ἡ πνευματικὴ μέθοδος, ὁ τρόπος, ἡ ὁδός, τὸ σύστημα πού μᾶς ὀδηγεῖ στὴ ζωὴ τοῦ Θεοῦ. Ἡ μέθοδος παράγεται ἀπὸ τὸ ρῆμα μεθοδεύω καὶ σημαίνει ὀδεύω μετὰ ἀπὸ κάποιον, τὸν ἀκολουθῶ κατὰ πόδας, τὸν παρακολουθῶ. Στὴ συγκεκριμένη περίπτωση, παρακολουθῶ τὰ βήματα τῆς παραδεδομένης ἐμπειρίας τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, δηλαδή πῶς οἱ ἴδιοι μέ τῆ συνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφάρμοσαν καὶ δίδαξαν τὴ νηστεία. Πρόκειται, προφανῶς, γιὰ τὴν ἀσφαλῆ, μυστικὴ καὶ ἀποδεικτικὴ μέθοδο τῶν θεοπτῶν θεολόγων, πού μιλάνε ἀπὸ προσωπικὴ ἐμπειρία καὶ κοινωνία μέ τὸν ζωντανό Θεό. Αὐτὴ διαφέρει ἀπὸ τὴ φιλοσοφικὴ στοχαστικὴ θεολογία αὐτῶν, οἱ ὅποιοι, χωρὶς νὰ ἔχουν προσωπικὴ ἐμπειρία, δέχονται τίς

629. BASILIUS Caesariensis Theol. De jejuniō (homilia 1) Volume 31
page 165 line 34-35

ἐμπειρίες και θεοπτικές τῶν ἀγίων μέ ταπεινῶση. Διαφέρει, ὁμως, και ἀπό τήν καινούρια θεολογία τῶν θρασέων θεολόγων, πού ἀπορρίπτουν τίς ἐμπειρίες τῶν ἀγίων και θεολογοῦν διαλεκτικά κατά τίς δικές τους φιλοσοφικές ἀρχές⁶³⁰.

2. Τό κέντρισμα για τήν προσέγγιση αὐτοῦ τοῦ θέματος μάς δίνεται τήν Κυριακή τῆς Τυρινῆς, πού ἀποτελεῖ προ-ἀγγελο τῆς μεγάλης Σαρακοστῆς, ἀφιερῶμένη στήν ἐξορία τοῦ πρωτόπλαστου Ἀδάμ ἀπό τόν παράδεισο. Τό χωρίο «ἐκάθισεν Ἀδάμ, ἀπέναντι τοῦ παραδείσου και τήν ἰδίαν γύμνωσιν θρηγῶν ὀδύρετο»⁶³¹, σηματοδοτεῖ τήν ἀπώλεια τῆς δόξας, δηλαδή τῆς παραδεισένιας φυσικῆς κατάστασης. Αἰτία, τό ξύλο τῆς παρακοῆς⁶³², πού μετέστρεψε τίς

630. Ἀρχ. Γεωργίου Καψάνη, Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς διδάσκαλος τῆς θεώσεως, ἐκδόσεις Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου, Ἄγιον Ὅρος 2000, σ. 54

631. Δοξαστικό ἐσπερ. Σαββάτου, Κυριακῆς Τυρινῆς, Τριῶδιο σ. 69

632. «ὅτε τὰς δοθείσας αὐτῷ φυσικάς δυνάμεις ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς παρακοῆς παρέτρεψεν»: MAXIMUS CONFESSOR Theol. Quaestiones et dubia Section 93 line 1-4. Βλ και τοῦ ὀσίου Πατρός ἡμῶν Ἡσαΐου και ἀναχωρητοῦ, περὶ τοῦ κατά φύσιν νοός Ἀσκητικῶν 2, 4-10: «σώας ἔχων τὰς αἰσθήσεις και ἐστηκυῖας ἐν τῷ φυσικῷ· και ὡς ἤκουσε τοῦ ἀπατήσαντος αὐτόν, μετεστράφησαν αὐτοῦ πᾶσαι αἱ αἰσθήσεις παρά φύσιν· και τότε ἐρρίφθη ἐκ τῆς δόξης αὐτοῦ». Τοῦ νοός ἐστὶ κατά φύσιν ἡ ἐπιθυμία και χωρὶς ἐπιθυμίας εἰς Θεόν, οὐδέ ἀγάπην διὰ τοῦτο ἐκλήθη Δανιήλ, ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν· μετήλλαξεν οὖν ὁ ἐχθρὸς τήν ἐπιθυμίαν τήν εἰς Θεόν, εἰς ἐπιθυμίαν αἰσχροάν, τοῦ ἐπιθυμησαι πάσης ἀκαθαρσίας. «Τοῦ νοός ἐστὶ κατά φύσιν ὁ ζῆλος και χωρὶς ζήλου εἰς Θεόν, οὐδέ προκοπή καθὼς γέγραπται ἐν τῷ Ἀποστόλῳ, ὅτι ζηλώσατε τὰ χαρίσματα τὰ καλά και μετηλλάγη ἡμῖν ὁ ζῆλος ὁ εἰς Θεόν, εἰς παρά φύσιν· εἰς τό ζηλοῦν ἀλλήλους και φθονεῖν και ψευδεσθαι ἀλλήλοις. Τοῦ νοός ἐστὶν ἡ ὀργή κατά φύσιν· και χωρὶς ὀργῆς, οὐδέ ἀγνεῖα γίνεται τῷ νοῖ, ἐάν μὴ ὀργισθῆ εἰς πάντα τὰ σπειράμενα εἰς αὐτόν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, καθὼς Φινεές υἱός Ἐλεάζαρ ὅτε ὠργίσθη, ἐσφαξε τόν ἄνδρα και τήν γυναῖκα και ἐθραύσθη ὁ θυμὸς τοῦ Κυρίου

ἐμφυτες ἀρετές καί φυσικές δυνατότητες τοῦ λογιστικοῦ, θυμικοῦ καί ἐπιθυμητικοῦ καί τίς ἐξέλιξε σέ ἐμπαθεῖς δυνάμεις. Δέν εὐθύνεται, βέβαια, ἡ ἐντολή γιά τήν παρακοή, ἀλλά ἡ προαίρεση- βούληση τῆς ψυχῆς, πού κινήθηκε πρός τό «μή ὄν». Τό αὐτεξούσιο δέν ταυτίζεται οὔτε μέ τή φύση τῆς ψυχῆς, οὔτε μέ τή φύση τοῦ σώματος - σάρκας, εἶναι ἐλευθερία προαιρέσεως, πού στή συγκεκριμένη περίπτωση εἶναι κακοποιητική⁶³³. Ὁ Ἀδάμ «ἐγκατέλειψε τήν τελείωσή του καί τοῦ συνεχωρήθη ἡ ἀπόλαυση» ἀναφέρει ὁ Μέγας Βασίλειος⁶³⁴. «παράδοση στήν αὐτονομία τῆς πλάνης» ἐρμηνεύει τό χωρίο ὁ ἱερός Μάξιμος⁶³⁵.

ἀπό τοῦ λαοῦ αὐτοῦ· καί μετηλλάγη ἡμῖν ἡ ὀργή εἰς τό ὀργίζεσθαι τό πλησίον, περι πάντων τῶν ἀνοήτων καί ἀνωφελῶν. Τοῦ νοός ἐστί τό μῖσος κατά φύσιν· καί ὅτε εὔρεν αὐτό Ἥλιος, ἀπέκτεινε τούς προφήτας τῆς αἰσχύνης· ὁμοίως Σαμουήλ ἐπί Ἄγαρ βασιλέως Ἀμαλήκ· καί χωρίς μίσους πρός ἐχθραν οὐκ ἀπεκαλύπτεται τιμὴ τῆ ψυχῆ· καί μετηλλάγη ἡμῖν τό μῖσος εἰς τό παρά φύσιν πρός τό μισεῖν τόν πλησίον καί βδελύττεσθαι αὐτόν· καί τό μῖσος ἐστί τό ἐκδιώκων πάσας τάς ἀρετάς. Τοῦ νοός ἐστίν ἡ ὑψηλοφροσύνη κατά φύσιν· ἐπί τῆ ἐχθρα αὐτοῦ καί ὅτε αὐτήν εὔρεν Ἰώβ, ὠνείδησε τούς ἐχθρούς αὐτοῦ λέγων αὐτοῖς· ἄτιμοι καί πεφραυλισμένοι ἐνδεῖς παντός ἀγαθοῦ· οὓς οὐχ ἡγησάμεν ἀξιούς εἶναι κυνῶν τῶν ἐμῶν νομάδων· καί μετηλλάγη ἡμῖν ἡ ὑψηλοφροσύνη ἀπό τῶν ἐχθρῶν καί ἐταπεινώθημεν τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν· καί ὑψηλοφρονησαμεν κατ' ἀλλήλων, κεντοῦντες ἀλλήλους καί ἐδικαιώσαμεν ἑαυτούς, ὑπέρ τοῦ πλησίον καί διά τήν ὑψηλοφροσύνην, ἐχθρός γίνεται ὁ Θεός τῶν αἰώνων. Ἰδοῦ ταῦτα ἐκτισμένα ἐστί μετὰ τοῦ ἀνθρώπου· καί ὅτε ἔφαγεν ἀπό τοῦ ξύλου τῆς παρακοῆς, μετηλλάγησαν αὐτῷ ταῦτα εἰς αἰσχρά πάθη».

633. «οὐ γάρ φύσις ἐν ἡμῖν αἰτία τῆς πονηρίας, ἀλλὰ προαίρεσις ἐκούσιος οὔσα κακοποιητική»: ORIGENES Theol. Commentarium in evangelium Matthaevi (lib. 10-11) Book 10 section 11 line 40-41

634. «ἀπεγνωσθή ἡ τελείωσις, τότε συνεχωρήθη ἡ ἀπόλαυσις»: BASILIUS Caesariensis Theol. De jejuniis (homilia 1) Volume 31 page 169 line 22

635. «Συγχωρηθῆναι δὲ τὴν ἀπόλαυσιν λέγει ἀντὶ τοῦ παρα-

3. Ἡ φιλανθρωπία, ὁμως, τοῦ Θεοῦ θέλει καί πάλι νά ἀναμορφώσει τά χαρακτηριστικά τοῦ κατ' εἰκόνα στό δημιούργημά του, ὥστε αὐτό νά ἀνακτήσει τήν ἀρχική εὐπρέπεια καί εὐγένεια τοῦ κάλλους. Μεταστρέφει τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς του κατά τό κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσι⁶³⁶, ὥστε νά μπορέσει, δηλαδή, ὁ ἄνθρωπος νά γνωρίσει τόν ἑαυτό του καί νά ἀποκτήσει τόν ἀπόλυτο κυρίαρχο λογισμό, ἀπερίεργο, ἄκακο, ἀπλό, ταπεινό, χωρίς ἀλαζονεία, φθόνο καί μίσος⁶³⁷. Ἦταν ἀδύνατο νά ἀποκατασταθεῖ ἡ ἐνοχοποιημένη ἀνθρώπινη φύση μέ προσπάθεια ἀνθρώπινη. Γι' αὐτό, ἡ ὑπέρ φύση συγκατάβαση τοῦ Χριστοῦ μᾶς ἐπαναφέρει στήν κατά φύση κατάστασή μας⁶³⁸. Ὁμοιάζοντας ὁ ἄνθρωπος στόν Χριστό⁶³⁹, ἡ ἔνωση καθίσταται δυνατή, καταργεῖται ἡ ἀνομοιότητα τῶν χαρακτήρων καί ἡ ἀνθρώπινη φύση ἀποκαθίσταται στήν ἀρχική της τέλεια κατάσταση⁶⁴⁰.

δοθῆναι τῇ αὐτονομίᾳ τῆς πλάνης»: MAXIMUS CONFESSOR Theol. Quaestiones et dubia Section 93 line 10

636. Γεν. 2,7

637. «Εἰ μή τις πρῶτον τάς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἑαυτοῦ δι' ἐπιπόνου μετανοίας καί συντόνου ἀσκήσεως τοιαύτης μεταστρέψας ἀποτελέσει, οἷας ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς δέδωκεν ὁ Θεός τόν Ἀδάμ πλαστοουργήσας καί πνοή ζωῆς ἐμφυσήσας αὐτῷ, οὐδέ ἑαυτόν γινῶναι ἰσχύσειε ποτε, οὐδέ τόν αὐτοκράτορα λογισμόν τῶν παθῶν ἄτυφον, ἀπερίεργον, ἀπόνηρον, ἀπλοῦν, ταπεινόφρονα»: Νικήτα Στθηάτου, Πρακτικῶν Κεφαλαίων ἑκατοντάς πρώτη, 17-18 PG 120, 860 AB (Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν πατέρων, Πατερικαί Ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» ΕΠΕ 1996, 18, σ. 24

638. «Ἀδύνατον οὖν ἦν ἐ<ν>σχεθεῖσαν τήν φύσιν τῇ ὑλικῇ προσπαθειᾷ ἐπανελεθεῖν εἰς τό τέλειον μέχρις ὁ τῆς φύσεως ποιητής, ὑπέρ φύσιν γενόμενος ἄνθρωπος, τήν φύσιν εἰς τό κατὰ φύσιν ἐπανήγαγεν»: MAXIMUS CONFESSOR Theol. Quaestiones et dubia Section 93 line 7-9

639. Γεν 1, 26-27

640. «ὁ μή οὕτω τῆς παλαιᾶς εὐγενείας ἀπολαμβάνων ἐν ἑαυτῷ

4. Ἐνας τρόπος ὁμοίωσης εἶναι ἡ ἐπίπονη ἄσκησις μέ νηστεία. Καί αὐτό «ἐπειδή δὲ οὐκ ἐνηστεύσαμεν, ἐξεπέ-
σαμεν τοῦ παραδείσου. Νηστεύσωμεν τοίνυν, ἵνα πρὸς
αὐτὸν ἐπανέλθωμεν»⁶⁴¹. Μιλᾶμε, βέβαια γιὰ τὴν πραγ-
ματικὴ, ὄντολογικὴ νηστεία. Ὅχι αὐτὴν ποῦ κατὰ τό ση-
μαινόμενο σημαίνει ἀποχή τῆς τροφῆς καὶ δὲν μᾶς κάνει
δικαιότερους ἢ ἀδικότερους, ἀλλὰ αὐτὴ ποῦ στήν μυστικὴ
καὶ πνευματικὴ τῆς διάστασις σημαίνει ἀποχή ἀπὸ τὰ κο-
σμικά, γιὰ τὴν ἀποφυγὴ τοῦ θανάτου ἀπὸ τὰ ἐκκοσμικευ-
μένα. Αὐτὴ ἡ νηστεία δημιουργεῖ τίς προϋποθέσεις μετά-
ληψης θείας τροφῆς καὶ ζωῆς αἰώνιας μέ τὸν Θεό ⁶⁴², δηλα-
δὴ περισσίας ζωῆς⁶⁴³.

Ἡ πατερικὴ σοφία ἐπισημαίνει μέ σεβασμὸ τὴν ἀρχαι-
ότητα τῆς νηστείας καὶ τό ἐσχατολογικὸ νόημά τῆς. Εἶναι
δῶρο τοῦ Θεοῦ καὶ γι' αὐτό δὲν παλιώνει, δὲν γερνάει,
ἀλλὰ πάντοτε ἀνανεώνεται καὶ ἀκμάζει⁶⁴⁴. Ὁ ἀσκούμενος

τὴν εὐπρέπειαν καὶ τοὺς χαρακτήρας ἀναμορφούμενος αἰεὶ τῆς εἰκό-
νος τοῦ ἄνωθεν αὐτὸν καθ' ὁμοιότητος ἑαυτοῦ πλαστουργήσαντος,
πῶς δυνατόν ποτὲ ἐνώθῃναι, οὐδ' διέστησεν ἑαυτὸν τῇ τῶν χαρακτή-
ρων ἀνομοιότητι»: Στηθάτου, ὀ.π. σ. 24

641. JOANNES DAMASCENUS Scr. Eccl. et Theol. Sacra parallela
(recensiones secundum alphabeti litteras dispositae, quae tres libros con-
flant) (fragmenta e cod. Vat. gr. 1236) Volume 96 page 193 line 52-53

642. «Ἡ νηστεία ἀποχή τροφῆς ἐστὶ κατὰ τό σημαινόμενον, τροφῆ
δὲ οὐδὲν δικαιότερους ἡμᾶς ἢ ἀδικότερους ἀπεργάζεται, κατὰ δὲ
τό μυστικὸν δηλοῖ ὅτι ὡσπερ τοῖς καθ' ἓνα ἐκ τροφῆς ἢ ζωῆς, ἢ δ'
ἀτροφία θανάτου σύμβολον, οὕτως καὶ ἡμᾶς τῶν κοσμικῶν νηστεύειν
χρῆ, ἵνα τῷ κόσμῳ ἀποθάνωμεν καὶ μετὰ τοῦτο τροφῆς θείας
μεταλαβόντες θεῶ ζήσωμεν»: CLEMENS ALEXANDRINUS Theol.
Eclogae propheticae Chapter 14 section 2 line 1-6

643. Ἰων, 10,10

644. «Ἀρχαῖον δῶρον ἡ νηστεία· οὐ παλαιούμενον καὶ γηράσκων,
ἀλλὰ ἀνανεούμενον αἰεὶ καὶ εἰς ἀκμὴν ἐπανανθοῦν»: BASILIUS Cae-
sariensis Theol. De jejuniō (homilia 1) Volume 31 page 165 line 34-35

στή νηστεία άνθρωπος άνθει, καρποφορεί πνευματικούς καρπούς, έννοεί τόν κόσμο ως δημιουργία, προσδοκά, άναμένει τά έσχατα και, τέλος, αγαπά⁶⁴⁵.

Αυτό που μπορεί να άνανεωθεί, ως έπιβεβλημένο στην έποχή μας –όχι τόσο ως χρόνος, αλλά ως πολιτισμός– είναι ή ποιμαντική εύκαμψία σέ τρία ζητήματα. Ός προς τή «χημική» πλευρά τής νηστείας που άφορά στην ύγεία μας, έχει έπιβεβαιωθεί άπό τά πρώτα χριστιανικά χρόνια ότι «εί μέν γάρ δύνασαι βαστάσαι όλον τόν ζυγόν του Κυρίου, τέλειος έση· εί δ' ου δύνασαι, ο δύννη, τουτο ποιεί»⁶⁴⁶. Παράλληλα, θά πρέπει να έξετασθούν άπό άνθρωπιστική αλλά και οικολογική άποψη οι παράγοντες παραγωγής τής τροφής. Τέλος, ή νηστεία στην ζωή τής Έκκλησίας συνδέεται άρρηκτα μέ τήν άλληλεγγύη και τήν έλεημοσύνη⁶⁴⁷. Έτσι, ή έποχή μας και σέ αυτό θέμα θά άναφέρεται στον Θεό, θά τρέφεται άπό αυτόν, θά έλευθερώνεται άπό τή δουλεία του διαβόλου, θά καθαίρεται, θά άρχιτεκτονείται σέ οικοδομή Θεού ζώντος, θά εκκλησιοποιείται και θά σώζεται⁶⁴⁸.

645. Βλ. Θανάσης Ν. Παπαθανασίου 'Η χριστιανική νηστεία στην μετανεωτερική κοινωνία (Ψηλάφηση των κριτηρίων). Σύναξη 133 (2015) σ. 81-97

646. DIDACHE XII APOSTOLORUM Eccl. Διδαχαί των άποστολών Chapter 6 section 2 line 1

647. Παπαθανασίου, 'Η χριστιανική νηστεία δ.π. σσ. 81-97

648. Παναγιώτης Νέλλας «'Η άγία και μεγάλη Σύνοδος τής Όρθοδόξου Έκκλησίας». Σύναξη 76 (2000) σσ. 30-31. Πρωτοεκδόθηκε ως φυλλάδιο – 'Η άγία και μεγάλη Σύνοδος τής Όρθοδόξου Έκκλησίας-Σκέψεις για μιá θεολογική θεώρηση και προετοιμασία. Θεσσαλονίκη 1972. Βλ και Παπαθανασίου, 'Η χριστιανική νηστεία σ. 83

A

«Ἡ ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγὴ νηστείας
ἐστὶν εἰκῶν»⁶⁴⁹

Ὁ ἄνθρωπος «γέγονε εἰς τὸ ὄραν τὸν Θεὸν καὶ ὑπ' αὐτοῦ φωτίζεσθαι»⁶⁵⁰. Αὐτὴ ἡ ταυτότητά του δημιουργεῖ τίς προϋποθέσεις θείας θέας, αὐτοπρόσωπης ὁμιλίας καὶ φωτισμοῦ. Ἡ ἐντολὴ «οὐ φάγεσθε» ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς γνώσεως, ἀποτελεῖ τὴν ἀρμόζουσα νηστεία, πού καθορίζει τὸν προσανατολισμὸ τῆς προαιρέσεώς του καὶ διατηρεῖ τὴν αἰώνια ἀθανασία, τὴν ἀκάματη καὶ ἄλυπη βιοτὴ του⁶⁵¹. Συνεπῶς, ἡ διαγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου στὸν παράδεισο εἶναι εἰκόνα τῆς νηστείας⁶⁵². Εἶναι ἡ ἀναπνοὴ του, ὁ ζωτικὸς ἀέρας, ὁ ζωαρχικὸς ἄνεμος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡ δυνατότητα νὰ ἔχει Θεὸ καὶ νὰ φωτίζεται ἀπὸ Αὐτόν. Τὸν παρατηρεῖ ἀγρυπνητικὰ, συμμετέχει στίς κινήσεις του καὶ εἶναι ἐνήμερος τῶν ἐνεργειῶν του. Ὁ σωστός, λοιπόν, προσανατολισμὸς τῆς θεονομίας, ἀποτελεῖ προϋπόθεση ἀπόλαυσης

649. JOANNES DAMASCENUS Scr. Eccl. et Theol. Sacra parallela (recensiones secundum alphabeti litteras dispositae, quae tres libros conflant) (fragmenta e cod. Vat. gr. 1236) Volume 96 page 193 line 51-52

650. ATHANASIUS Theol. Contra gentes Section 7 line 27-28

651. «ἐντεῦθεν καὶ παράδεισον ἐνδιαίτημα σχεῖν, ἐξαιρέτως ὑπὸ Θεοῦ καὶ τοῦτον πεφυτευμένον, καὶ θείας θέας καὶ ὁμιλίας ἐκεῖ τυγχάνειν αὐτοπροσώπου καὶ συμβουλήν ἐν τούτῳ καὶ ἐντολήν παρὰ Θεοῦ λαβεῖν, νηστείαν ἐντελλομένην τὴν ἐκεῖ πρέπουσαν, ὡς ἂν ταύτην κατέχων καὶ συντηρῶν, ἀθάνατος καὶ ἀκάματος καὶ ἄλυπος διαμένῃ τὸν αἰεὶ χρόνον»: Gregorius PALAMAS Scr. Eccl. et Theol. Homiliae i-xx Homily 6 section 10 line 15

652. «Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγὴ, νηστείας ἐστὶν εἰκῶν»: JOANNES DAMASCENUS Scr. Eccl. et Theol. Sacra parallela (recensiones secundum alphabeti litteras dispositae, quae tres libros conflant) (fragmenta e cod. Vat. gr. 1236) Volume 96 page 193 line 51-52

των αγαθων του παραδείσου που παραθέτει η τράπεζα της νηστείας⁶⁵³.

Σε αυτό το πλαίσιο ο ιερός Βασίλειος θεωρεί ότι η νηστεία είναι παλαιότερη του νόμου⁶⁵⁴, γιατί ο νόμος είναι πτωτικό γεγονός. Την άποψή του, όμως, ότι έχει την ίδια ηλικία με τον άνθρωπο και συνιστά έντολη νομοθεσίας⁶⁵⁵, θά πρέπει να την κατανοήσουμε μέσα από την έρμηνεία του ιεροῦ Χρυσοστόμου, που θεωρεί ότι δόθηκε ευθύς εξ αρχής με τη δημιουργία του πρωτοπλάστου, εφόσον ο Θεός προγνώριζε την πτώση του, όπως και ότι αυτή θά απέβαινε ωφέλιμο φάρμακο για τη σωτηρία του⁶⁵⁶.

Με την θέλησή του ο Άδάμ καταργεί τη γυμνασία της συντροφου ύπακοης, και αποδέχεται την ανυπακοή της συ-

653. «και τουτο διδάχθητι από του προπάτορος. Έως και γάρ εκείνος την νηστείαν είχε χειραγωγόν και της έδωδης του άπηγορευμένου ξύλου απέιχετο, και η πάντων των έν τῷ παραδείσῳ ξύλων τράπεζα παρά της νηστείας αὐτῷ παρετίθετο»: THEOLEPTUS Philadelphiensis Epist. et Theol. Orationes monasticae Oration 12 line 51-54

654. «Και νόμου προεσβυτέρα νηστεία»: BASILIUS Caesariensis Theol. De jejunio (homilia 1) Volume 31 page 165 line 37

655. «Συνηλικιωτίς έστι της ανθρωπότητος· νηστεία έν τῷ παραδείσῳ ένομοθετήθη. Την πρώτην έντολήν έλαβεν Άδάμ· Από του ξύλου του γινώσκειν καλόν και πονηρόν ου φάγεσθε. Το δε, ου φάγεσθε, νηστείας έστι και έγκρατείας νομοθεσία. Ει ένήστευσεν από του ξύλου η Εῦα, ουκ αν ταύτης νῦν έδεόμεθα της νηστείας»: BASILIUS Caesariensis Theol. De jejunio (homilia 1) Volume 31 page 168 line 1-7

656. «Δια τουτο και ο Θεός τον άνθρωπον ποιῶν εξ αρχής, ευθέως αυτον ταίς της νηστείας φέρων παρακατέθετο χερσίν, ὡσπερ φιλοστόργῳ μητρι και άρίστη διδασκάλῳ την εκείνου σωτηρίαν έγχειρίζων αυτῇ. Το γάρ, Από παντός ξύλου του παραδείσου βρώσει φαγή, από δε του ξύλου του γινώσκειν καλόν και πονηρόν ου φάγεσθε· νηστείας είδός έστιν... Ει δε έν παραδείσῳ αναγκαία η νηστεία, πολλῶ μάλλον εκτός του παραδείσου· ει πρό της πληγής χρήσιμον το φάρμακον, πολλῶ μάλλον μετά την πληγήν»: JOANNES CHRYSOSTOMUS Scr. Eccl. De paenitentia (homiliae 1-9) Volume 49 page 307 line 40-51

ζύγου Εὐᾶς⁶⁵⁷. Ἡ ἐπιθυμία τῆς βρώσεως τοῦ στερεῖ τὴν ἀρετὴ τῆς ἐγκράτειας καὶ ἡ ἀνυπακοή τοῦ καταστρέφει τὴν ὑπομονή⁶⁵⁸. Συνεπῶς, ἡ ἀκρασία (μὴ ἐγκράτεια) εἶναι ἡ πρώτη συμβουλή τοῦ διαβόλου πού γίνεται ἀποδεκτὴ ἀπὸ τοὺς πρωτόπλαστους καὶ τοὺς ἀποξενώνει ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ καὶ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ. Εἶναι παλαιό καὶ συγχρόνως νέο κακό, ἀντίροπο τῆς νηστείας, πού μαζί μέ τὴν ὑπεροψία τῶν πρωτοπλάστων ἀποτελεῖ τὴν αἰτία τῆς εἰσόδου τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἁμαρτίας στὴν ἀνθρώπινη φύση, καταδικάζοντάς την μέχρι τῆ σάρκωση τοῦ Χριστοῦ μας⁶⁵⁹.

Ἡ ὕμνογραφία⁶⁶⁰ τῆς Ἐκκλησίας μᾶς μιλάει γιὰ τὸν πα-

657. «καὶ τοῦτο καταμάθοις ἂν ἐκ τοῦ πρὸς τῆς παρακοῆς Ἀδάμ, ἐκεῖνος γὰρ ἔως τὴν νηστείαν εἶχε χειραγωγὸν καὶ σύμβουλον, τῶν ἐν παραδείσῳ ξύλων κατετρύφα καὶ τοῦ κεκωλυμένου ξύλου ἀπέχετο. ἐπεὶ δὲ τὴν σύντροφον νηστείαν ἀπεστράφη καὶ πρὸς τὴν σύζυγον Εὐᾶν ἐστράφη καὶ τῆς ἀπηγορευμένης βρώσεως ἐνεφορήθη, αὐτίκα καὶ τῆς ἐδωδῆς τῶν ἐν παραδείσῳ ξύλων ἐστέρηται καὶ τοῦ παραδείσου ἐκβέβληται. ἡνίκα δὲ τὴν νηστείαν ἀπώσατο, τοῦ μὲν ἀπωμότου καρποῦ ἐγεύσατο, ἐκείνων δὲ πάντων ἀπώλεσε τὴν ἀπόλαυσιν»: THEOLEPTUS Philadelphensis Epist. et Theol. Orationes monasticae } Oration 12 line 54-56

658. «ὁ ἀρχηγὸς τῆς φθορᾶς Ἀδάμ, ἐγκράτειαν καὶ ὑπομονὴν ἀπολέσας, τοῦ παραδείσου ἐκβέβληται ἀπώλεσε τὴν ἐγκράτειαν διὰ τὸ λίχνον τῆς βρώσεως, ἀπώλεσε τὴν ὑπομονὴν διὰ τὸ μὴ στέρξει τὴν ἐντολή»: THEOLEPTUS Philadelphensis Epist. et Theol. Epistulae ad Irenem βασιλίσσα Epistle 2 line 95-99

659. «Ὅντως ἡ ἀκρασία παλαιὸν ἐστὶν ὁμοῦ καὶ νέον κακόν, εἰ καὶ τῆς ἀντιρρόπου νηστείας μηδὲ κατὰ χρόνον προέχει. Διὰ τὴν ἐν παραδείσῳ τῶν προπατόρων ἡμῶν ἀκρασίαν καὶ τὴν ἐκεῖ τῆς προγενεστέρας νηστείας ὑπεροψίαν, θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσηλθε καὶ ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία συνεπαγομένη τὴν καταδίκην τῆς ἡμῶν φύσεως ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Χριστοῦ»: Gregorius PALAMAS Scr. Eccl. et Theol. Homiliae i-xx Homily 6 section 16 line 1-6

660. Νικολάου Παπαμιχαλάκη, ἡ περί νηστείας ὕμνολογικὴ φιλολογία ἐπὶ τῇ Μ. Τεσσαρακοστῇ σσ. 63-69

ραλογισμό της άκρασίας και και δέν παραλείπει νά επισημαίνει τίς συνέπειές της· τή γύμνωσή μας⁶⁶¹, τήν έξορία,⁶⁶² τήν καταδική και άπόρριψη⁶⁶³, τήν άχρείωση της φύσης και τόν θάνατο⁶⁶⁴, τήν κάλυψη της γύμνιας μας μέ δερμάτινους χιτώνες⁶⁶⁵ και τό κατρακύλισμα στόν βόθρο της άμαρτίας⁶⁶⁶.

Μέ τήν άκρασία παρεκτράπησαν και όλες οι φυσικές έξεις της ανθρώπινης φύσης, ό νοϋς, ή διάνοια, ή δόξα, ή φαντασία και ή αίσθηση, τά όποια συγκροτεί τό τριμερές της ψυχής, δηλαδή τό λογιστικό, τό θυμικό και τό επιθυμητικό. Πλέον ό άνθρωπος σκέπτεται και επιθυμεί άνόητα. Όργίζεται και θυμώνει παράλογα, γι' αυτό και τά νοήματα, οι σκέψεις, οι φαντασίες και οι αισθήσεις είναι άκαμπτες, λοξές και σφαλερές⁶⁶⁷. Οι έμπαθείς, πλέον, λογι-

661. «Λιχνευσάμενοι (έπιδειξαντες λιχουδιάν) τήν πρώτην ύπέστημεν γύμνωσιν»: Απόστιχο Κυριακής Άπόκρεω έσπέρας

662. «ήττηθέντες της πικράς γεύσεως και θεου έξόριστοι γεγόναμεν»: Απόστιχο Κυριακής Άπόκρεω έσπέρας, 3^ο Κεκρ. έσπέρ. Πέμπτης καθαρās έβδομ, 6^ο τρ. Τριωδίου καθαρās δευτέρας, 2^ο τρ. Τριωδ Ε' ώδή παρασκευής Ένηστειών, 3^ο Αϊν Κυρ. Τυρινής

663. ό «πρωτόπλαστος τρυγήσας πικρώς (φαγών τόν καρπόν) άπερρίφθη και καταδικασθείς έξεδιώχθη του παραδείσου»: 4ον τρ. Τριώδιον Δ' ώδης Παρασκευής Τυρινής

664. «διά της βρώσεως του καρπου (έν τω παραδείσω) έθανάτωθημεν»: 2^{ον} τρ. Τριώδιον Γ' ώδης Τετάρτης Τυρινής, 3^ο Κεκραγ. Έσπέρας Πέμπτης καθαρās έβδομάδας, 6^ο τρ. 5^ο Τριωδίου καθαρās δευτέρας, 2^ο Τρωδίου Έ' παρασκευής ε έβδ, 3^ο Αϊνων Κυριακής Τυρινής

665. «νεκρώσεως τούς χιτώνας ένεδύθημεν, κυριευθέντες ύπό της άκρασίας»: 3^{ον} τρ. Τριώδιον Δ' ώδης Πέμπτης Τυρινής

666. «νόμον νηστείας άπωθήσαντες, κατωλισθησαμεν εις τόν βόθρον της άμαρτίας»: 5^{ον} τρ. Τριώδιον

667. «Παρατροπήν γάρ έπαθον αί φυσικαι της ανθρώπινης φύσεως έξεις άπό της παραβάσεως του πρώτου ανθρώπου, ό νοϋς, ή διάνοια, ή δόξα, ή φαντασία και ή αίσθησις, έν οίς τό τριμερές κα-

σμοί ἐρεθίζουσι τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς, ταράσσουσι τὸ θυμικὸν καὶ σκοτίζουσι τὸ λογιστικόν· κατὰ συνέπειαν ἐμποδίζουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς νὰ βλέπουσι πνευματικὰ καὶ τὴν προσευχὴν νὰ ἀνεβαίνει πρὸς τὸν Θεόν⁶⁶⁸.

Μὲ τὴν ἀμετρίαν, μάλιστα, χρήσεως τῆς τροφῆς παρεκτράπησαν καὶ οἱ φυσικαὶ ἐνέργειαι τοῦ σώματος καὶ ἀσθένησαν. Ἡ πλησμονή, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀσιτία, ἡ γαστριμαργία, ἡ ἡδονὴ τοῦ λάρυγγα, ἡ ποιότης ἀλλὰ καὶ ἡ ποσότης τοῦ πλήθους τῶν βρωμάτων, ἡ μέθη, ἡ τρυφή ἀνάβουσι πλέον τὰ πεπυρωμένα βέλη τῆς ἁμαρτίας καὶ προκαλοῦσι τὰς ὁρμὰς τῆς ἐπιθυμίας. Δημιουργοῦν ἔτσι τὸ σαρκικὸ φρόνημα. Συνεπῶς, ἡ ὑπέρβασις τῶν ὁρίων, ἡ ἀπώλεια τοῦ ἐλέγχου, δηλαδή ἡ ἀποχαλίνωσις, χαρακτηρίζεται «ἀμετρία» ἢ ἀκρασία· καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἁμαρτία, δηλαδή ἐκδήλωσις τῆς προαιρέσεως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῶν παθῶν.

Ἡ πατερικὴ, λοιπόν, γραμματολογία, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑμολογία τῆς Ἐκκλησίας μας τονίζουσι τὸ θεόδοτο τῆς νηστείας ὡς στάδιον ψυχικῆς εὐτυχίας: «ἴδετε, ἴδετε, ὅτι ἐγὼ εἰμί, ὁ καιρὸν ὀρίσας ἱερὸν, ἅγιον ὑμῖν, εἰς εὐτυχίαν ψυ-

τανεῖται τῆς ψυχῆς, τὸ λογιστικόν, τὸ θυμικόν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν· καὶ διατοῦτο λογίζεσθαι μὲν, ἀνοήτους ὀρθὰ δὲ λογίσασθαι ἀσθενεῖ· δὲ ἐπιθυμίας· ὀργίζεσθαι μὲν δύναται, ἀλόγως δὲ θυμοῦται· καὶ διατοῦτο τὰ νοήματα αὐτοῦ καὶ διανοήματα, τὰ δοξάσματα καὶ φαντάσματα καὶ τὰ αἰσθανόμενα, περισκελῆ καὶ λοξὰ καὶ σφαλερὰ»: SYMEON Neotheologus Poeta et Theol. Capitula Alphabetica [Dub.] Chapter 6 section 1 line 70-78

668. «Πάντες οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοὶ ἢ τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς ἐρεθίζουσι ἢ τὸ θυμικὸν ἐκταράσσουσι ἢ τὸ λογιστικὸν ἐπισκοτίζουσι· καὶ ἐκ τούτου συμβαίνει τὸν νοῦν ὀφθαλμιᾶσαι πρὸς τὴν πνευματικὴν θεωρίαν καὶ τὴν τῆς προσευχῆς ἐκδημίαν... τούτων δὲ αἰτίαι, ἢ τῶν βρωμάτων καὶ πομάτων ἀκρασία»: MAXIMUS CONFESSOR Theol. Capita de caritate Book 3 section 20 line 1-4

χικήν, τό τῆς νηστείας στάδιον»⁶⁶⁹. Παράλληλα, όμως, ἐπισημαίνεται ἡ ἀρχαιότητα τῆς ἐντολῆς τῆς νηστείας καί ὅτι ἡ ἐξέωση ἀπό τόν παράδεισο σχετίζεται μέ τήν παράβαση αὐτῆς τῆς ἐντολῆς. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος μᾶς περιγράφει παραστατικά τήν ὄλη πορεία τοῦ ἀνθρώπινου δράματος: {Δημιουργηθήκαμε, γιά νά εὐεργετηθοῦμε. Εὐεργετηθήκαμε, ἐπειδή δημιουργηθήκαμε. Μᾶς παραδόθηκε ὁ παράδεισος, γιά νά εὐτυχίσουμε. Λάβαμε τήν ἐντολή τῆς νηστείας, γιά νά δοξασθοῦμε ἀφοῦ τήν διαφυλάξουμε, ὄχι ἐπειδή ἀγνοοῦσε ὁ Θεός ἐκεῖνο τό ὅποιο θα γινόταν, ἀλλά ἐπειδή ἤθελε νά μᾶς παραχωρήσει τό αὐτεξούσιο. Ἐξαπατηθήκαμε, ἐπειδή μᾶς φθόνησαν. Πέσαμε, ἐπειδή παραβήκαμε τήν ἐντολή. Νηστεύσαμε, ἐπειδή δέν νηστεύσαμε καί μᾶς κατενίκησε ἡ ἐπιθυμία τῆς γεύσεως τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως. Ἡ ἐπιταγή ἦταν παλαιά καί σύγχρονη μέ ἐμᾶς, μέσο διαπαιδαγωγίσεως τῆς ψυχῆς καί τρόπος σωφρονισμοῦ ἀπό τίς ἀπολαύσεις. Λάβαμε τήν ἐντολή τῆς νηστείας, γιά νά τήν ἀπολαύσουμε, ἀφοῦ τήν τηρήσουμε, ἀλλά χάσαμε τήν ἀπόλαυση, ἀφοῦ δέν τήν τηρήσαμε}⁶⁷⁰.

669. 2^ο τρ. Τριωδ. Β' ὥδης Τρίτης ἐβδόμης Νηστεϊών

670. «Γεγόναμεν, ἵν' εὖ πάθωμεν· εὖ πεπόνθαμεν, ἐπειδή γεγονός· τόν παράδεισον ἐπιστεύθημεν, ἵνα τρυφήσωμεν. Ἐντολήν ἐλάβομεν, ἵν' εὐδοκίμησωμεν ταύτην φυλάξαντες· οὐκ ἀγνοοῦντος τοῦ Θεοῦ τὸ ἐσόμενον, ἀλλά νομοθετοῦντος τὸ αὐτεξούσιον. Ἠπατήθημεν, ἐπειδή ἐφθονήθημεν· ἐκπεπτώκαμεν, ἐπειδή παρέβημεν· ἐνηστεύσαμεν, ἐπειδή μὴ ἐνηστεύσαμεν, τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως ὑποκρατηθέντες. Ἀρχαία γὰρ ἦν ἡ ἐντολή, καὶ ἡμῖν ὁμόχρονος ψυχῆς τις οὐσα παιδαγωγία, καὶ τρυφῆς σωφρόνισμα· ἦν ἐπετάχθημεν εἰκότως, ἵν' ὁ μὴ φυλάξαντες ἀποβελήκαμεν, φυλάξαντες ἀπολάβωμεν»· GREGORIUS NAZIANZENSIS Theol. In sanctum pascha (orat. 45) Volume 36 page 661 line 23-35